

GLOSA O ASIMETRIČNO NEGATIVNOM POVRATNOM EFEKTU UVOĐENJA EKONOMSKIH SANKCIJA RUSKOJ FEDERACIJI OD STRANE EU

dr Marko Malović

Institut ekonomskih nauka-Beograd,
FPE - Univerzitet u Istočnom Sarajevu
E-mail: marko.malovic@ien.bg.ac.rs

Andrea Mičukić

Fakultet poslovne ekonomije
Univerzitet u Istočnom Sarajevu

Rezime: Ekonomske sankcije su oduvek bile i ostaju instrument spoljne politike zemlje ili grupe zemalja kojim se vrši poslovni pritisak na metu sankcija. Meta može biti individua ili grupa pojedinaca, pojedina preduzeća odnosno sektori ili pak cela nacionalna privreda. Uprkos beskompromisnoj i sve glasnijoj retorici zvaničnika EU, onaj poslednji tzv. treći stupanj ekonomskih sankcija od strane EU Ruskoj federaciji u kontekstu Ukrajinske krize još nije i verujemo neće ni biti uveden. Razlog je jednostavan: osim ako Rusija ne povuče neki zaista vojno-politički drastičan potez, primena punih ekonomskih sankcija EU Rusiji bi značila iracionalno, možda i fatalno a svakako prilično asimetrično samoranjavanje zemalja članica ove regionalne integracije. Pored toga što bi ogolile svu heterogenost privredne strukture članica EU i nesprijetnost na ma i kvazifiskalni federalizam čije se odsustvo makroekonomski sveti Uniji već nekoliko recesivnih godina uzastopce, ekonomske sankcije Ruskoj federaciji oslabile bi strateški cilj EU - produbljivanje ekonomskih veza sa Rusijom i gurnule Federaciju dublje u politekonomske zagrljaj Kine. Iako bi dugoročni danak snakcija kudikamo teže pogodio Rusiju, pojedine članice EU su nesprijetne da plate srednjeročnu cenu temeljnog uvođenja sankcija, ne samo zato što je ne bi politički preživjele tekuće nacionalne garniture na vlasti, već zato što je po svoj prilici ne bi na okupu izdržala ni sama EU.

Ključne reči: ekonomske sankcije, efektivnost, povratni uticaj, EU, Ruska federacija

Summary: Economic sanctions have always been and presently remain a foreign policy instrument of another sovereign or sovereigns by which business pressure is being exerted on the mark. Mark could be individue or group, certain firms/sectors or indeed entire national economy. Notwithstanding relentless and ever louder rethoric of EU officials, notorious third layer of EU's economic sanctions against Russian Federation in the context of Ukranian crisis is still not and arguably won't be launched. The ratalle is simple one: unless Russia made militarilly and politically truly drastic move, deploying full-blown economic sanctions toward Russian Federation would prove irrationall, perhaps even fatal and definitely asymmetric self-inflicted injuries among EU members themselves. On a top of uncovering all the heterogeneity of EU members' economies and underscoring absence of consensus on quasifiscal federalism which is reaking havoc throughout EU for couple of years already, economic sanctions against Russia would also weaken EU's strategic goal – deepening economic relations with Russia, at the expense of strengthening economic ties between the Federation and PRC. Even though long term impact of sanctions would no doubt hit Russia harder, some EU members seem unwilling to pay the mid-term price of introducing full-fledged sanctions, not only because their political elites wouldn't survive the next national elections, but because it might easily cause a crucial rupture of the EU as a whole.

Keywords: economic sanctions, effectiveness, back-firing impact, EU, Russian Federation

1. UVOD

Međunarodne sankcije su nenasilne radnje koje preduzima država (unilateralne sankcije) ili više njih (multilateralne sankcije) protiv drugih država iz političkih razloga. Međunarodne sankcije možemo podeliti na tri osnovne grupe, a to su:

1. diplomatske sankcije (sastoje se od mera kojima se ograničavaju diplomatski odnosi između dve ili više zemalja i uglavnom se svode na povlačenje ili proterivanje ambasadora uz ograničavanje kontakata zvaničnika tih zemalja),
2. vojne sankcije (podrazumevaju mere koje imaju za cilj da onemoguće neprihvatljive vojne akcije određene države, a te mjere su embargo na uvoz vojne opreme, zatim korišćenje oružanih snaga kako bi se sprovedla blokada određene države i, kao krajnju meru, vojnu intervenciju).
3. ekonomske sankcije (sastoje se od mera koje imaju za cilj promenu neprihvatljive politike koju sprovodi određena zemlja, a obuhvataju uvođenje kaznenih carinskih stopa na uvoz robe, blokiranje izvoza robe u određenu zemlju ili potpuni prekid bilo kog oblika trgovine) [Mičukić, 2014, str.4].

Cilj sprovođenja ekonomskih sankcija jeste promena neprihvatljive ili proskribovane politike koju sprovodi određena zemlja. Dakle, sprovođenjem ove vrste sankcija izazivaju se poremećaji u privrednom životu te zemlje, što dalje treba da se odrazi na njenu političku stabilnost i uzrokuje rušenje režima, odnosno treba da onemogući provođenje politike koja je i dovela do uvođenja privrednih sankcija. Ekonomske sankcije obuhvataju niz različitih mera, od kojih su najčešće: uvođenje posebnih kaznenih carinskih stopa na uvoz roba iz određene zemlje, potpuna zabrana bilo kakve trgovine, kao i uvođenje pomorske, vazdušne i kopnene blokade s ciljem efikasne primene tih mera. Ekonomske sankcije su oduvek bile i ostaju instrument spoljne politike zemlje ili grupe zemalja kojim se vrši poslovni pritisak na metu sankcija [Ann Elliot, 2006]. Meta može biti individua ili grupa pojedinaca, pojedina preduzeća odnosno sektori ili pak cela nacionalna privreda.

Neposredan povod za ovaj rad jeste povišena retorika i prvi koraci načinjeni od strane EU na uvođenju ekonomskih sankcija Ruskoj federaciji, sa prvenstvenim interesovanjem za ekonomski uticaj evropskih sankcija Rusiji na samu EU i njene pojedine članice, a posredno i na zemlje koje gravitiraju ovoj integraciji. Na širem ni dugoročnijem planu, rad nudi prilog analizi efektivnosti primene ekonomskih sankcija u međunarodnim odnosima uopšte, a osobito u kontekstu ponovo izgledne blokovske podele sveta ospoljene Ukrajinskom krizom.

2. OSVRT NA TEORIJU EKONOMSKIH SANKCIJA I DOSADAŠNJU EFEKTIVNOST NJIHOVE PRIMENE

Pretpostavlja se da su sankcije nastale još u vreme starih Grka, kada je Atina uzalud nametnula sankcije svom susedu Megari, 432. godine prije nove ere, ne uspevši da izbegne Peloponeski rat.

Na osnovu nekoliko seminalnih studija koje su se empirijski bavile ovom problematikom, prvenstveno Pape(1997), Morgani Schwebach (1997), Krain (2008), te Ann Elliot, Hufbauer i Shott (1990), možemo zaključiti kako se istorija doista ponavlja, odnosno da je najviše nekih 34% ukupno primenjenih sankcija nanelo metama ekonomski krucijalnu štetu¹ (i u tom smislu bilo delimično uspešno), ali je zapravo svega 5% dosad u svetu primenjenih sankcija postiglo pun cilj! Naime, od pomorske ekonomske blokade Japana u HIX stoleću od strane admirala Perija do danas ekonomske sankcije su uspevale da drastično promene ponašanje/politike ili dovedu do svrgavanja proskribovanih režima samo u slučaju već prethodno prilično autarkičnih ili monokulturnih privreda sa značajnim ekonomskim slabostima i pre uvođenja retorizivnih mera.

Štaviše, od ekonomske blokade kajzerove Nemačke u Prvom svetskom ratu naovamo, napori da se zaustave manje vojne intervencije bile su uspešne u svega 20% slučajeva i to uglavnom protiv omanjih i već ranije samoizolovanih država [Pape, 1997], [Ann Elliot *et alia*, 2012]. Debakl višedecenijskih ekonomskih sankcija uvedenih Kubi, S. Koreji, Zimbabveu od 2002., Kongu od 2003., Siriji od 2004., te slab učinak ekonomskih sankcija Nemačkoj 1914., Sudanu od 2004., Egiptu 1956., Iranu 1979., Bijafri

¹ Ann Elliot (2006) i njeni raniji koautori ovaj procenat procenjuju na 36%, dok primerice Krain (2007) smatra da je uticaj ekonomskih sankcija na politički motivisane postupke & politike (i ratne zločine) praktično ništavan.

1967., Hajderabadu 1948., Brazilu 1962., Čileu 1965., Sudanu 2004. samo su neki od poučnih primera pretežne jalovosti ekonomskih sankcija [Ann Elliot *et alia*, 2012], [Mičukić, 2014].

Pritom valja istaći da je mnogo veća verovatnoća da sankcije uspeju ako se od početka primene punom snagom i kredibilnom odlučnošću, za šta u EU u principu postoji usijano političko raspoloženje ali ne i trezven privredni interes. Dosad primenjena prva dva stupnja sankcija Ruskoj federaciji od strane EU podrazumevaju zamrzavanje dostupnih računa i zabranu putovanja u EU za 61 osobu blisku režimu predsednika Putina, blokadu nekoliko državnih preduzeća i dosta porozne trgovinske sankcije Krimu. Takođe, već je prethodno demonstrativno otkazan dolazak delegacije EU na samit G8 u Sočiju i prekinuti su pregovori o bližoj ekonomsko-finansijskoj saradnji između Rusije i EU.

3. ASIMETRIČNE POSLEDICE PUNIH EKONOMSKIH SANKCIJA EU RUSIJI PO NJENE SOPSTVENE ČLANICE I VEROVATNOĆA NJIHOVE PRIMENE

Uprkos beskompromisnoj i sve glasnijoj retorici zvaničnika EU, ovaj poslednji treći stupanj ekonomskih sankcija od strane EU Ruskoj federaciji u kontekstu Ukrajinske krize još nije i verujemo neće ni biti uveden. Razlog je jednostavan: osim ako Rusija ne povuče neki zaista vojno-politički drastičan potez, primena punih ekonomskih sankcija EU Rusiji bi značila iracionalno, možda i fatalno a svakako prilično asimetrično samoranjavanje zemalja članica ove regionalne integracije. Povod za pretnju sankcijama, razume se, predstavljapripajanje teritorije Krima Rusiji, koji se prethodno nalazio u sastavu Ukrajine, što EU i SAD osuđuju i smatraju kršenjem međunarodnog prava.

Dakako, ekonomska situacija u Rusiji je lošija nego 2008. tokom intervencije u Gruziji, a ni popularnost predsednika Putina, premda porasla nakon priključenja Krima, nije tako izražena kao pre 6 godina (danas raspolaže podrškom od oko 60% građana Rusije, dok je 2008. godine taj procenat išao do 80%). Tokom prvih 8 godina (od 2000. do 2008. godine) koje je Putin proveo na čelu Rusije, ruski bruto nacionalni proizvod je rastao od 7% do 10%. Otkada je V. Putin ponovo izabran za predsednika 2012. godine pa do danas, ruski bruto nacionalni proizvod raste vrlo skromnih 1,5% i pored visokih cena energenata, a posebno nafte. Štaviše, rusko ministarstvo ekonomije bilo je prinuđeno da promeni dugoročno predviđanje rasta bruto nacionalnog proizvoda do 2030. godine, tj. da ga smanji sa 4,3% na 2,5%. Stoga, može se zaključiti da će ruski rast bruto nacionalnog proizvoda biti ispod svjetskog prosjeka, jer se predviđa da će globalni rast BDP u tom periodu biti u visini od 3,5% [Mičukić, 2014].

EU je Rusima ubedljivo najznačajniji spoljnotrgovinski partner sa nekih 270 milijardi € (350 milijardi \$) međusobne razmene, Kina je na drugom mestu sa jedva 64 milijarde €, Ukrajina i Belorusija dele treće mesto sa po 24 milijarde € a SAD su tek na četvrtom mestu sa svega 19 milijardi €. Pritom, upravo kada je reč o na energentima baziranom privrednom rastu Ruske federacije, EU (skupa sa pristupajućim zemljama) uvozi 84% ruskog izvoza nafte i 76% ruskog izvoza zemnog gasa. Međutim, poslednjih godina ovi procenti dati iz ruskog ugla predstavljaju negde između trećine i četvrtine energetske potrebe EU.² Iz navedenog je belodano jasno, čak i ako prenebregnemo da Rusija očajnički treba privredne reforme sračunate na povećanje međunarodne konkurentnosti i unutrašnje konkurencije, borbu protiv korupcije i sive ekonomije te diverzifikaciju vlastite proizvodne strukture u korist proizvoda više faze obrade, da na dugi rok EU mnogo više treba Rusiji (nego Rusija EU) i da shodno tome EU može mnogo drastičnije privredno naškoditi Ruskoj federaciji nego obratno.

Međutim, uverljivost, istrajnost i kalibar ekonomskih sankcija oduvek je determinisala prvenstveno spremnost privreda koje ih uvode da podnesu svu silinu štete koju i same zbog toga trpe. Prema tome, ne slažemo se sa Ann Elliot (2006) koja uslov za uspešnost ekonomskih sankcija definiše nejednakošću pri kojoj troškovi prkošenja sankcijama moraju nadilaziti troškove saglasja i koegzistencije sa potencijalnim pokretačima sankcija. Po svojoj prilici, učinkovitost ekonomskih sankcijai *eo ipso* verovatnoća uvođenja sankcija u nekooperativnom pregovaračkom procesu biće neto pozitivna *akko* su troškovi prkošenja sankcijama onih koji ih trpe za dato trajanje pregovaračkog turnusa viši od troškova kredibilnog i prilježnog pridržavanja sankcija onih koji ih primenjuju! Osmotrimo stoga efektivne, resurse i spremnost na ekonomsko odricanje jedne i druge strane.

² Na primer, udeo ruskog gasa u ukupnom uvozu gasa EU tendencijski se smanjuje od 2009. kada je iznosio 39% ukupno uvezenog gasa, preko 36% 2012. na svega 23% lane [Behrens-Wieczorkiewicz, 2014].

Doista, preko 60 milijardi \$ kapitala je već napustilo Rusiju kao posledica najavljenih sankcija i ukrajinske krize, a rublja je pala na najniži nivo u novijoj istoriji u odnosu na dolar. Ipak, i berze u EU su takođe iskazale pad vrednosti akcija. Rusku federaciju će kao nus produkt ekonomske retorizije EU u narednih dva tri meseca napustiti još verovatno 10-ak milijardi \$, ali većina tog kapitala je i dalje pod kontrolom Rusa i nije napuštala zemlju stihijski i u panici, već taktički i disciplinovano. Uostalom, dan nakon održanog referenduma na poluostrvu u Crnom moru, moskovska berza je zabeležila rast od gotovo 4% nakon smatralo se katastrofalnog pada od 15-ak %. Da li će Rusija u toku trećeg kvartala ove godine pod pritiskom eventualnih sankcija uklizati u recesiju – moguće je da hoće, ali dobrim delom i zato što je njena privreda bila u lošoj formi i pre sankcija EU i izbijanja ukrajinske krize, a uz izgledan rizik za EU i SAD da bi sankcijama iznuđena recesija Rusku federaciju učinila politekonomski monolitnijom. Najzad, Rusija vidi ulazak Ukrajine i EU i samim tim u NATO kao stratešku i vojnu pretnju, odnosno kao geo-političku crvenu liniju spram koje bi i značajno veće ekonomske retorizije delovale patuljasto. Na posletku, Ruskoj federaciji kao relativno kompaktnom politekonomskom subjektu je kudikamo lakše da definiše svoje privredne prioritete, podnošljive troškove i prioritete koristi, nego EU sa svojih 28 članica i nekolicinom kandidata za ulazak u čijim bi interesima takođe trebalo (iako to pogotovu ne radi) da povede računa.

Tome nasuprot, kako izgleda politekonomska računica EU? Bez obzira na to što EU kao prvo uopšte nije još odlučila šta želi ekonomskim sankcijama protiv Rusije postići, da li da natera Rusiju da se odrekne Krima, da je spreči u daljem prisajedinjavanju sa rusofilskim pobunjenim delovima Ukrajine ili pak samo da zvečećom retorikom sačuva vlastiti obraz, postaje jasno da bi ekonomski troškovi širokopojasnih sankcija i njihove geopolitičke koristi bili veoma neravnomerno raspoređeni među članicama EU [Zachman, 2014]. Asimetričan teret sprovođenja sankcija pao bi se vrlo raznoliko po zemljama članicama i u zavisnosti od vrste ekonomskih sankcija na koje bi se Evropska komisija pretežno oslonila ali i od tipa mogućeg ruskog odgovora na njih. Razmotrimo поближе обе групе ефеката.

Među vrstama ekonomskih sankcija za koje bi se EU mogla odlučiti, izdvajaju se oprečni, suprotstavljeni interesi izvoznog i uvoznog lobija u EU, te interesi političkih jastrebova na jednoj i težnje velikih investitora iz EU u Rusiju i interesi članica EU koje su domaćini značajnih finansijskih priliva poreklom iz Ruske federacije na drugoj strani. Evropljani prodaju Rusima, pre svega, proizvode mašinske i hemijske industrije, nešto sofisticiranog naoružanja i prateće opreme i velike količine poljoprivrednih proizvoda. Rusi zauzvrat najviše isporučuju sirovine, poglavito naftu, gas, uglj i uranijum. EU ima veliki uticaj na Moskvu, jer su njene članice daleko najveći investitori u Rusiji, ali je pak i sama Rusija ili njeni eksponenti natprosečno važan investitor u pojedinim članicama EU. Kada je reč o energentima, EU je u načelu i na kratak rok prilično uvezno zavisna od ruske nafte i prirodnog gasa (oko četvrtinom svojih ukupnih potreba). Ipak, gledano po zemljama ta je zavisnost dosta heterogena i otud poslediči jasno iznijansiranim stavovima i prioritetima sporad potencijalnih sankcija idući od članice do članice EU. Oko 35% nafte i gasa poreklo iz Rusije završava u Nemačkoj, UK primerice samo 6% svojih potreba za gasom pribavlja iz Ruske federacije, dok je čak 55% austrijske potrošnje gasa poreklom iz Rusije. Štaviše, nezavisno od sopstvenih potreba za energentima, dodatnu privrednu zavisnost i potencijalne ekonomske štete ističu članice ili kandidati za ulazak u EU kroz čiju teritoriju prolaze gasovodi odnosno naftovodi s početnom stanicom u Ruskoj federaciji. Mađarska i Bugarska, primera radi, već otvoreno traže finansijske nadoknade za štetu od eventualno lansiranih sankcija u punoj snazi. Ograničavanje ili blokada spoljnotrgovinske razmene mimo energenata takođe bi najvećma pogodila istočni pojas članica EU (od Finske, Švedske, Nemačke i Mađarske pa sve do Grčke i Kipra, a izuzev Rumunije). Ne najmanje važno, ozbiljne i opet po zemljama asimetrične štete pretprela bi i evropska automobilska industrija. Oko 6200 nemačkih kompanija koje generišu nekih 36 milijardi € izvoza u Rusiju (iz koje uzgred budi rečeno uvoze 40,4 milijarde uz trgovinski deficit) tipično su angažovane na proizvodnji koju je kudikamo lakše (s ruske tačke gledišta) uvesti odnekud drugo nego što EU može naprečac da prešalta i drugde utoli svoje energetske potrebe. Tako, primera radi, preko 20% automobila prodatih u Rusiji 2013. su nemačke marke (dakle bez stranih robnih marki koje su u većinskom nemačkom vlasništvu a faktički nemačke proizvodnje poput Seata i tome sl.), francuski Reno bi takođe pretpreo popriličan gubitak tržišnog učešća ako bi morao da se odrekne ruskog tržišta, da i ne pominjemo komunalno-energetske ili hemijske gigante poput EON (jos od 2007. rastuće prisutan na moskovskom tržištu) i BASF (poseduje deonice u dva ogromna gasna nalazišta u Sibiru).

Kada je reč o projektnom finansiranju i međunarodnom kretanju kapitala na relaciji EU-Ruska federacija, međusobno optuživanje članica EU i nespremnost da podnesu teret one vrste sankcija koja bi osobito pogodila njihove nacionalne privrede postaje još očitija. Britanija je tako optužila Francusku što se ne povlači i ne obustavlja vojne porudžbine iz ugovora parafiranih pre ukrajinske krize, kada je UK sa sličnim aranžmanima odmah po izbijanju krize odlučno prekinulo. Međutim pažljivija analiza strukture zaustavljenih i nezaustavljenih isporuka oružja Rusiji iz EU otkriva da je u francuskom slučaju reč o isporuci prvog od dva basnoslovno skupa amfibijska plovila klase Mistral (zapravo su to nosači helikoptera), dok se u britanskom slučaju radi o maskirnom platnu za uniforme, točkicama i šrafovima za oklopna vozila, vizirima za pilotske šlemove i sličnom tehnološki niskom sitnom inventaru. Francuski ministar stoga je s pravom razmiricu preneo na teren britanske nespremnosti da se odrekne ruskih investicija. Naime ruski biznis (ne baš uvek i do kraja legalne pozadine) duboko je integrisan u londonski Siti, te bi doista bilo jako skupo i teško izopštiti ga obzirom na to da finansijska industrija obezbeđuje 10% BDP UK. Pored ulaganja u različite banke i finansijske hartije, ruski oligarsi poseduju oko 2 % londonskih nekretnina (i verovatno mnogo više preko povezanih lica), a mnogi britanski univerziteti i privatne škole-nakon što su neki bliskoistočni (čitaj libijski) fondovi postali politički nepodobni- bez zazora primaju donacije od ruskih tajkuna čija se deca tamo po pravilu i školuju. U investicionom smislu, jednako težak udarac od primene punih finansijskih sankcija primile bi i zemlje poput Kipra (koji je već sa 6% BDP recesije platio cenu suprotstavljenih ruskih i „staroevropskih“ interesa po pitanju deofšorizacije Kipra. Pored Kipra, ekonomske sankcije bi rasterale i ruske investitore i turiste uprimorskim ili ski-jaškimcentrima Španije, Italije, Francuske i Austrije. Napokon, finansijska izloženost EU je daleko od zanemarljive, budući da ruske kompanije imaju 653 milijarde \$ spoljnog duga³ i drugih srodnih obaveza prema rezidentima EU i SAD koje bi u slučaju odveć brutalnih ekonomskih sankcija mogle da prestanu da plaćaju. Najveća finansijska izloženost prema Rusiji postoji u Austriji, Francuskoj, Italiji, UK, Holandiji, Grčkoj, Kipru i Nemačkoj [Merler, 2014]. Sem toga, Rusija bi na sankcije sigurno reagovala aktivnim kaznenim merama protiv zapadnih firmi. Upravo u energetskom sektoru Moskva može bolno uzvratiti članicama EU. Evropske rafinerije uvoze pola miliona barela sirove nafte dnevno, o gasu da i ne govorimo. Nemačka uvozi iz Rusije više nego trećinu svojih potreba nafte i gasa, a u nekim evropskim zemljama ovaj udeo je još viši. Suprotno strateškim interesima EU, primena punih ekonomskih sankcija bi radila na podizanju stepenaprivredne samodovoljnosti u Rusa na taj način što bi se sve više radilo na stvaranju povoljnijih uslova za poslovanje u zemlji, bez uplitanja inostranih ulagača. Kao početni korak ovakve reforme u Ruskoj Federaciji možemo navesti stvaranje ruskog nacionalnog sistema plaćanja, o čemu se već uveliko govori. Naime, trenutno su aktuelna pitanja o učešću platnih sistema „MasterCard“ i „Visa“ u sankcijama prema Rusiji. Predsjednik Rusije, Vladimir Putin, smatra da je to velika greška, jer u Rusiji ovi platni sistemi pokrivaju više od 90% tržišta i mnoge transakcije u zemlji se obavljaju upravo preko tih sistema plaćanja. To Putin vidi kao priliku da Rusija stvori vlastiti sistem plaćanja i ističe da je ona već prešla na praktičnu realizaciju vlastitog sistema bezgotovinskog plaćanja.

Pored toga što bi ogolile svu heterogenost privredne strukture članica EU i nespremnost na ma i kvazifiskalni federalizam čije se odsustvo makroekonomski sveti Uniji već nekoliko recesionih godina uzastopce, ekonomske sankcije Ruskoj federaciji oslabile bi strateški cilj EU - produbljivanje ekonomskih veza sa Rusijom i gurnule Federaciju dublje u politekonomski zagrljaj Kine. Ruski Gazprom nada se da će Kini od 2018. godine isporučivati 38 milijardi kubnih metara gasa godišnje preko prvog gasovoda između dve zemlje, najvećeg svetskog proizvođača plina i najvećeg svetskog potrošača. Ipak, ove dvije strane se još natežu oko cene gasa, a zahlađenje ruskih odnosa sa Zapadom moglo bi da podstakne Kinu da bude odlučnija. Na geopolitičkom klizištu, iz vizure EU ne treba zanemariti ni činjenicu da je Moskva veoma bitan partner Zapada u brojnim žarištima na međunarodnom planu, uključujući Siriju i Iran. Možda je delimično i zbog toga nemačka kancelarka Angela Merkel izjavila da još nije počela diskusija o isključenju Rusije iz G-8.

Razume se, na duže staze Evropa može da limitira svoju zavisnost u odnosu na energente koji dolaze iz Rusije, a to može učiniti preko razvijanja sopstvenog programa eksploatacije gasa iz uljanih škriljaca, korišćenja nuklearne energije i kupovinom većih količina američkog nekonvencionalnog gasa ili preusmeravanjem katarskih, alžirskih i nigerijskih rezervi tečnog gasa kada i ako postrojenja za izvoz

³ Prošle godine banke poreklom iz EU potraživale su od ruskih preduzeća preko 150 milijardi \$ samo glavnice [Merler, 2014].

tog gasa uđu u pogon [Behrens-Wieczorkiewicz, 2014], [Mićukić, 2014]. Takođe, teoretski bi Evropa mogla zameniti rusku energiju norveškim gasom. Međutim, sva ova potencijalna rešenja bi bila veoma skupa i uzrokovala bi osetan porast cene energije. Naša je procena da evropski oportunistički predstavlja podjednako jaku prepreku kao i ruska spremnost na prkošenje sankcijama, pa da bi njihovo uvođenje *caeteris paribus* bilo izgledno.

4. ZAKLJUČAK

Povišena retorika i zategnuti odnosi između EU i Ruske federacije a pod ovom pretnji punim ekonomskim sankcijama Rusiji zbog odvajanja Krima i idalje aktuelne ukrajinske krize, obzirom na argumente iznete u ovom radu, najviše podsećaju na japansko pučko pozorište kabuki, gde su svi glumci jako našminkani, šmiraju dok povišenim glasom tumače uloge, a da na posletku niko zapravo ozbiljno ne nastrada. EU sebi dozvoljava doziranje zatezanje odnosa sa Rusijom jer je zima još daleko a upravo okončana je bila blaga i ostavila skladišta grejnih energenata do pola punim lanjskim rezervama [Behrens-Wieczorkiewicz, 2014]. Rusija, pak, igra na ivici žileta računajući sa inherentnom razjedinjenošću ekonomskih interesa članica EU u ovoj stvari. Dalja eskalacija sukoba i primena sankcija teško bi pogodila obe strane u fokusu ovog rada i verovatno koristila samo SAD.

Osim ako Ruska federacija ne povuče neki zaista drastičan vojno-politički potez, primena trećeg stadijuma ekonomskih sankcija EU Rusiji bi značila iracionalno, možda i fatalno a svakako prilično asimetrično samoranjavanje zemalja članica ove regionalne integracije. Naša je procena da čak i kratkoročni evropski oportunistički predstavlja podjednako smanjuje izglednost primene punih ekonomskih sankcija koliko i dugoročna ruska spremnost da im u opisanim okolnostima prkosi.

LITERATURA

AnnElliot, K. (2006), „Economic sanctions as a Foreign Policy Tool“, Peterson Institute for International Economics and Center for Global Development, Washington DC.

Ann Elliot, K. -Clyde Hufbauer, G.-Shott, J. (1990), „Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy“, Volume 2, Peterson Institute, Washington DC.

Ann Elliot, K. -Clyde Hufbauer, G.-Muir, J.-Shott, J. (2012), „Case Studies in Economic Sanctions and Terrorism“, Peterson Institute, Washington DC, jun, *mimeo*.

Behrens, A.-Wieczorkiewicz, J. (2014), „Is Europe vulnerable to Russian Gas Cuts?“, CEPS commentary, Centre for European Policy Studies, Brussels, *mimeo*.

EUROSTAT (2014), različiti statistički podaci, epp.eurostat.ec.europa.eu, *passim*.

IMF (2014), različiti statistički podaci kako za članice EU tako i za Rusku federaciju, www.imf.org, *passim*.

Krain, M. (2008), „The Effect of Economic Sanctions on Severity of Genocides or Politicides“, The College of Wooster, Wooster, OH, *mimeo*.

Merler, S. (2014), „Russian Roulette“, Bruegel Institute, Brussels, 18.mart, *mimeo*.

Mićukić, A. (2014), „(Ne)efektivnost uvođenja ekonomskih sankcija“, seminarski rad, FPE, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, april, *mimeo*.

Morgan, T.C-Schwebach, V.L.(1997), „Fools Suffer Gladly: The Use of Economic Sanctions in International Crises“, International Studies Quarterly, Vol.41, Issue 1, mart, str.27-50.

Pape, R. (1997), „Why Economic Sanctions do not work?“, International Security, Volume 22, Issue 2, jesen, str. 90-136.

Zachman, G. (2014), „The Cost of escalating Sanctions on Russia over Ukraine and Crimea“, Bruegel Institute, Brussels, 18. mart, *mimeo*.